

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jana Wintra a soudců Jaromíra Jirsy a Pavla Šámala (soudce zpravodaje) o ústavních stížnostech stěžovatelů **Mgr. E. M.**, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 21. února 2023 č. j. 7 As 243/2021-28 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. června 2021 č. j. 30 Ad 1/2020-229, a **J. D.**, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 27. února 2023 č. j. 7 As 244/2021-30 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. června 2021 č. j. 30 Ad 3/2020-216, obou zastoupených JUDr. Martinem Mikyskou, advokátem, sídlem Malá Skála 397, za účasti **Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Hradci Králové**, jako účastníků řízení, a **Policie České republiky, ředitele Krajského ředitelství policie Královehradeckého kraje**, sídlem Ulrichovo náměstí 810/4, Hradec Králové, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnosti se zamítají.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelé se ústavními stížnostmi podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro porušení svých ústavně zaručených práv podle čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a podle čl. 8 odst. 1

Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Ústavní soud obě původně samostatně vedené ústavní stížnosti spojil ke společnému řízení.

2. Z ústavních stížností, jejich příloh a spisů Nejvyššího správního soudu sp. zn. 7 As 243/2021 a 7 As 244/2021 a Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 30 Ad 1/2020 a 30 Ad 3/2020 se podává, že otec stěžovatelů, příslušník Policie České republiky, dne 29. 12. 2014 zemřel při dopravní nehodě služebního vozidla zaviněné jeho řidičem, dalším policistou. Dne 7. 10. 2016 stěžovatelé uplatnili u vedlejšího účastníka nárok na zaplacení odškodnění nemajetkové újmy za smrt svého otce. Dne 26. 11. 2018 se pak téhož domáhali žalobou u civilních soudů s odkazem na § 2956 a násl. občanského zákoníku (spolu s manželkou zemřelého, jejich matkou).

3. Okresní soud v Hradci Králové (dále jen „okresní soud“) řízení o žalobě zastavil a věc postoupil vedlejšímu účastníkovi k projednání pro nedostatek pravomoci civilních soudů s odkazem na usnesení tzv. zvláštního senátu ze dne 15. 1. 2019 č. j. Konf 11/2018-16 a úpravu nároků ze služebního poměru podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění účinném do 31. 12. 2017. Krajský soud k odvolání žalobců rozhodnutí okresního soudu potvrdil a Nejvyšší soud poté jejich dovolání odmítl. Ústavní soud poté usnesením ze dne 8. 2. 2022 sp. zn. I. ÚS 369/21 odmítl ústavní stížnost žalobců jako zjevně neopodstatněnou s tím, že výše náhrady je věcí dalšího řízení, v němž se příslušné orgány musí zabývat rozdílností jednotlivých úprav náhrady nemajetkové újmy pozůstalých při úmrtí blízkého, na kterou žalobci poukázali. Tato rozhodnutí nejsou předmětem nyní posuzovaných ústavních stížností.

4. Mezitím náměstek ředitele Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje rozhodnutími ze dne 3. 3. 2020 č. j. KRPH-54086-35/ČJ-2019-500VO, respektive č. j. KRPH-54086-36/ČJ-2019-500VO řízení o žádosti stěžovatelů o odškodnění zastavil; zčásti pro nepřipustnost a zčásti pro zpětvzetí žádosti. Uvedená rozhodnutí následně vedlejší účastník potvrdil a odvolání stěžovatelů proti nim zamítl rozhodnutími ze dne 10. 6. 2020 č. j. KRPH-54086-51/ČJ-2019-0500KR, respektive č. j. KRPH-54086-52/ČJ-2019-0500KR. Podle správních orgánů stěžovatelka byla odškodněna podle § 106 zákona č. 361/2003 Sb.; celkem v souvislosti se smrtí svého otce obdržela 706 649 Kč, včetně jednorázového odškodnění ve výši 250 277 Kč (§ 109) a úmrtného ve výši 112 545 Kč (§ 164). Stěžovatel pak neobdržel niče; není nezaopatřeným dítětem, a nesplňuje tak podmínky pro odškodnění podle § 109 téhož zákona.

5. Krajský soud poté napadenými rozsudky zamítl žaloby stěžovatelů proti rozhodnutím vedlejšího účastníka. Podle krajského soudu správní orgány správně posoudily nároky stěžovatelů podle zákona č. 361/2003 Sb., nikoli podle občanského zákoníku. Připustil, že v určitých situacích dochází k dělení poškozených do dvou kategorií, tedy pozůstalých po usmrcených v dopravní nehodě policejního vozu a tzv. civilního vozu, avšak to odpovídá charakteru komplexní úpravy služebního poměru. Zároveň neplatí, že pozůstalí po příslušníkovi bezpečnostního sboru jsou automaticky v horším postavení, protože výše odškodnění se bude lišit v každé jednotlivé věci. Zákon č. 361/2003 Sb. nadto povinnosti příslušníka bezpečnostního sboru vyvažuje některými výhodami, např. nárokem na ozdravný pobyt, delší dovolenou, výsluhovými nároky, apod. Není zde relevantní, zda vozidlo bezpečnostního sboru mělo tzv. povinné ručení, protože

jde o plnění z jiného vztahu. Domáhají-li se stěžovatelé plnění z titulu tzv. povinného ručení, nechť se obrátí na pojišťovnu, na což je ostatně vedlejší účastník dříve upozornil.

6. Nejvyšší správní soud zamítl kasační stížnosti stěžovatelů napadenými rozsudky. Platí ustálená judikatura, že právní úprava objektivní odpovědnosti bezpečnostního sboru za újmu je komplexní a její uplatnění je nezávislé na jiné právní úpravě; nejde o újmu vzniklou z poměrů soukromého práva. Odškodňování pozůstalých po příslušnících bezpečnostních sborů ob stojí v testu zákazu diskriminace; odlišné zacházení odůvodňuje rozdílná právní úprava a vyvažují je jiné benefity adresátů. O nepřipustném rozdílném zacházení nesvědčí ani to, že jiný účastník téže dopravní nehody obdržel plnění z titulu tzv. povinného ručení; jde o jiný právní vztah. Nejvyšší správní soud rovněž zdůraznil, že stěžovatelka obdržela odškodnění v celkové výši 706 649 Kč. Stěžovatele sice právní úprava vylučuje z odškodnění; to však bylo zjevným úmyslem zákonodárce.

II.

Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelka se domáhá vyššího odškodnění za duševní útrapy ze smrti svého otce, stěžovatel alespoň nějakého. Oba zdůrazňují, že nehodu přežil ze tří policistů jen řidič, který byl v trestním řízení shledán vinným ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti. Vozidlo bylo pojištěno v rámci tzv. povinného ručení. Příslušná pojišťovna dokonce již částečně plnila pozůstalým po druhém zemřelém policistovi. Motivací stěžovatelů podat ústavní stížnosti není primárně usilovat o vyšší odškodnění, nýbrž nastolit otázku, zda je ústavněprávně akceptovatelné, aby odčinění duševní újmy z úmrtí blízkého bylo diametrálně odlišné podle toho, v jakém právním vztahu k úmrtí došlo. Tedy například dopravní nehody s následkem smrti, smrtelné pracovní úrazy nebo nemoci z povolání, služební úrazy příslušníků bezpečnostních sborů či vojáků z povolání. Patrné je to zejména u stěžovatele, který neobdržel ničeho.

8. Podle stěžovatelů se přitom duševní újma z úmrtí blízkého neliší podle toho, za jakých právních okolností zemřel. Co do základu nároku by zde neměl být rozdíl, což lze dovodit například ze závěrů nálezu ze dne 15. 11. 2021 sp. zn. II. ÚS 2925/20 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), v němž Ústavní soud zdůraznil princip rovnosti při odškodňování újmy na zdraví [Ústavní soud tehdy vycházel rovněž z nálezu ze dne 5. 12. 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 (N 200/67 SbNU 573)]. Újma z úmrtí příslušníka bezpečnostního sboru se má zásadně odškodňovat řádově stejně jako újma z úmrtí zaměstnance při pracovním úrazu.

9. Platí přitom, že podle § 2959 občanského zákoníku upravujícího odškodnění za usmrcení osoby blízké se vždy přihlíží ke konkrétním okolnostem věci. Stejně tak se podle téhož ustanovení odškodňuje každá blízká osoba v závislosti na intenzitě svých duševních útrap bez ohledu na další formální kritéria. Obdobně se uplatní u odškodňování smrtelných pracovních úrazů podle § 271i zákoníku práce s účinností od 1. 1. 2021, který se tím tehdy přiblížil obecné občanskoprávní úpravě. Odškodňování podle zákona č. 361/2003 Sb. však nadále stanoví odškodnění pevnou částkou s valorizací a omezeným okruhem oprávněných, obdobně jako podle § 116 a násl. zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

10. Orgánům veřejné moci dále unikla dvojjediná role vedlejšího účastníka: jako služebního funkcionáře, jakož i provozovatele „škodícího motorového vozidla“ podle § 2927 občanského zákoníku a s povinnostmi z tzv. povinného ručení podle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů. K tomu stěžovatelé poukazují na rozsudek ze dne 15. 12. 2022 sp. zn. 25 Cdo 54/2021, v němž Nejvyšší soud řešil obdobnou situaci v kontextu pracovního práva; šlo o odškodnění pozůstalých po zaměstnanci zemřelém při pracovní cestě ve vozidle provozovaném zaměstnavatelem. Nejvyšší soud tehdy dovodil, že za smrt odpovídá zaměstnavatel z odpovědnosti za pracovní úraz, a současně z odpovědnosti z provozu dopravního prostředku. Šlo tedy o souběh odpovědností ze dvou odlišných titulů. Věc stěžovatelů je přitom obdobná, protože jejich zemřelý otec byl „quasi zaměstnancem“ Policie České republiky, která současně provozovala vozidlo, v němž došlo ke smrtelné nehodě.

11. Lze též vyjít z rozsudků Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. 21 Cdo 710/2019 a ze dne 10. 7. 2020 sp. zn. 25 Cdo 3287/2019, podle kterých se druhotné oběti mohou po zaměstnavateli domáhat náhrady újmy spojené se zaviněným úmrtím osoby blízké, přestože se současně uplatní jeho odpovědnost za pracovní úraz. Konečně stěžovatelé poukazují na absurditu řešení věci, kterou si vzájemně předávají správní soudy, civilní soudy, vedlejší účastník a pojišťovna a nikdo nechce převzít odpovědnost.

III.

Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

12. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zaslal ústavní stížnosti k vyjádření účastníkům a vedlejšímu účastníkovi řízení.

13. Nejvyšší správní soud ve vyjádření uvedl, že stěžovatelé vznesli řadu argumentů poprvé až v ústavních stížnostech. Například o odpovědnosti bezpečnostního sboru jako provozovatele vozidla. Ani stěžovatelé též nezpochybňují, že úprava odškodnění v zákoně č. 361/2003 Sb. je komplexní a případné omezení jeho rozsahu týž zákon vyvažuje jinými benefity. Nejvyššímu správnímu soudu nejde o to postavit dané benefity na roveň nároku, kterého se zde stěžovatelé domáhají. Značí to však rozdílnost vzájemných práv a nároků plynoucích ze služebního poměru, a těch podle občanského a pracovního práva. Nic na tom nemění, že stěžovatelé stojí vně služebního poměru. Je rovněž významné, že stěžovatelce se dostalo odškodnění v plné zákonné výši.

14. Nejvyšší správní soud dále k argumentaci stěžovatelů o odškodnění služebních úrazů vojáků z povolání odkazuje na svůj rozsudek ze dne 28. 6. 2023 č. j. 7 As 119/2022-19. Ústavní soud ani Nejvyšší správní soud dosud nedovodily, že lze navýšit mimořádné jednorázové odškodnění smrti vojáků z povolání či příslušníků bezpečnostních sborů. Ze stěžovateli odkazovaného nálezu sp. zn. II. ÚS 2925/20 neplyne, že se vyžaduje totožný standard regulace institutů veřejného a soukromého práva; tehdy šlo o dualitu odškodňování ztížení společenského uplatnění v občanském a pracovním právu. Nepříléhavý je rovněž odkaz na nálezu sp. zn. IV. ÚS 444/11; tehdy šlo o vztah obecného

a zvláštního předpisu soukromého práva. Ústavní soud tehdy sice zformuloval zásadu bezrozpornosti a jednotnosti právního řádu, avšak tu nelze vnímat izolovaně od další rozsáhlé judikatury, ve které Ústavní soud neshledal neústavnost rozdílných regulací podobných institutů, je-li tato rozdílnost logicky provázána s rozdílností smyslů a účelů porovnávaných právních úprav. Nejvyšší správní soud zdůrazňuje nutnost zachovat imperativ nezávislého použití soukromého a veřejného práva.

15. Krajský soud doručeným přípisem odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí.

16. Vedlejší účastník ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí. K argumentaci stěžovatelů o „dvojjediné roli“ Policie České republiky dodal, že to je věcí civilních soudů. Vedlejší účastník zdůrazňuje, že zákonná úprava odškodnění příslušníků bezpečnostních sborů je komplexní. Jednorázové odškodnění saturuje nemajetkovou újmu. Rovněž se pozůstalým přiznává úmrtné, a to bez ohledu na okolnosti smrti. Vedlejší účastník proto odkazuje na plnění, které stěžovatelé v souvislosti se smrtí svého otce obdrželi. Konečně není pravdou, že nikdo dosud nepřevzal odpovědnost. Sám vedlejší účastník krátce po nehodě vyplatil náhrady zálohově a po skončení trestního řízení s řidičem vozidla je vyplatil v plné výši. O obstrukční jednání nejde.

17. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovatelům na vědomí a k případné replice. Stěžovatelé využili této možnosti a v replice uvedli, že nezpochybňují závěr o komplexnosti úpravy odškodnění v zákoně č. 361/2003 Sb. Zůstalo však opomenuto postavení bezpečnostního sboru jako provozovatele vozidla. Významné je, že příslušník ve služebním poměru vykonává závislou činnost na náklady a riziko bezpečnostního sboru a k jeho odpovědnosti, tedy srovnatelně jako zaměstnanec vůči zaměstnavateli. Újma pozůstalého z úmrtí blízkého by neměla být odškodňována jinak jen podle veřejnoprávního či soukromoprávního původu pracovního vztahu. Stěžovatelé proto apelují na Ústavní soud, aby našel udržitelné, ale ústavně konformní řešení.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavními stížnostmi. Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnosti jsou přípustné, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné prostředky k ochraně svých práv, respektive žádné další k dispozici neměli (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Posouzení opodstatněnosti ústavních stížností

19. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Nepřísluší mu dozor nad jejich rozhodovací činností. Ve své ustálené judikatuře Ústavní soud rovněž akcentuje zásadu minimalizace zásahů

do činnosti orgánů veřejné moci. Vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich použití při řešení konkrétních věcí, je proto v zásadě věcí správních soudů. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat pouze za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

20. V nyní posuzované věci jde o to, zda lze z hlediska ústavně zaručených práv stěžovatelů akceptovat, že právní řád stanoví pro odčinění újmy osoby blízké z úmrtí v souvislosti s výkonem závislé práce odlišné podmínky u služebního poměru oproti jiným údajně srovnatelným situacím. Řešení této otázky se týká problematiky rovnosti při odškodňování nemajetkové újmy na osobnostních právech, jakož i významu rozlišování práva soukromého a veřejného z hlediska přístupu k právům.

1. K principu rovnosti v odškodňování újmy na osobnostních právech

21. Stěžovatelé se zde domáhají peněžitého odškodnění za duševní útrapy z úmrtí svého otce. Podle judikatury Ústavního soudu platí, že zaviněná smrt blízké osoby může vzhledem ke vzájemným úzkým a pevným sociálním, morálním, citovým a kulturním vazbám představovat natolik vážnou újmu pro rozvíjení a naplňování osobnosti pozůstalého a že ji lze kvalifikovat jako újmu na jeho důstojnosti či vážnosti ve společnosti, za kterou mu náleží přiměřené zadostiučinění [srov. nálezy ze dne 1. 3. 2000 sp. zn. II. ÚS 517/99 (N 32/17 SbNU 229) a ze dne ze dne 4. 5. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 16/04 (N 98/37 SbNU 321; č. 265/2005 Sb.)]. Pozdější praxe pak obdobné nároky výslovně váže k ústavně zaručenému právu na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny [srov. např. bod 34 nálezu bod 40 nálezu ze dne 22. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 2844/14 (N 221/79 SbNU 545) či body 20 a 32 nálezu ze dne 31. 3. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2578/19 (N 57/99 SbNU 165)].

22. Jde-li o úmrtí nezaviněné, lze obecně akceptovat, že újma blízké osoby s ním spojená odškodňována zásadně není, protože zde jednoduše není nikdo, po kom by bylo možné oprávněně požadovat její odčinění. To však současně neznamená, že újma blízké osoby zde neexistuje a že ji v odůvodněných případech nezaviněného úmrtí není z hlediska ústavně zaručených práv a svobod pozůstalých nutné odčinit. Právní řád proto za určitých situací předpokládá odpovědnost jiného za usmrcení bez ohledu na jeho zavinění, existují-li pro to dobré důvody. Takovou situací je i jednorázové odškodnění nemajetkové újmy pozůstalých zaměstnance zemřelého při pracovním úrazu podle § 271i zákoníku práce, jakož i jednorázové odškodnění pozůstalých po příslušníku bezpečnostních sborů zemřelém při služebním úrazu podle § 109 zákona č. 361/2003 Sb., nebo kupříkladu i odpovědnost provozovatele motorového vozidla podle § 2927 občanského zákoníku.

23. Ke smyslu odškodňování smrti z pracovních úrazů pozůstalých; důvodová zpráva k zákonu č. 205/2015 Sb., kterým se novelizoval zákoník práce, hovoří o převážně alimentární funkci jednorázového odškodnění podle § 271i tohoto zákona. Jeho účelem je tak primárně nahradit pozůstalým ztrátu příjmů a dodatečný stres o obavy z budoucna, což také představuje podstatný rozdíl vůči smyslu odpovědnosti za usmrcení podle občanského zákoníku (ŠOLC, M. Neúplná, ale komplexní? Koncept komplexní úpravy náhrady škody v zákoníku práce a reflexní újma pozůstalých. In: PICHRT, J. a kol.

Obrana pracovního práva. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 106.). Obdobný účel plní jednorázové odškodnění smrti ze služebních úrazů podle § 109 zákona č. 361/2003 Sb., čemuž svědčí shodná systematika právní úpravy obou institutů (totožný výčet jednotlivých škodních nároků, důvody tzv. liberace apod.), jakož i srovnatelná sociální funkce služebního poměru a pracovního poměru (v obou vztazích jde o výkon závislé práce, podrobněji viz sub 33).

24. Srovnatelné se uplatní dílem také u zvláštní výsluhové dávky úmrtného podle § 164 zákona č. 361/2003 Sb., byť u něj je jako u určité formy kompenzace za práci vykonávané ve ztížených podmínkách a určitých osobních omezení vyplývajících z charakteru práce v ozbrojených (bezpečnostních) složkách státu podstatně zesílena její povaha sociální dávky podle čl. 30 odst. 1 Listiny [srov. body 39 a násl. nálezu ze dne 19. 11. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 10/07 (N 239/55 SbNU 311; č. 5/2010 Sb.) či obdobně rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 9. 2011 č. j. 6 Ads 95/2011-76].

25. Chybějící prvek zavinění při odškodnění útrap z úmrtí blízkého při pracovním úrazu či služebním úrazu, ani důraz na zmírnění sociálních následků ztráty živitele však neznamená, že původ těchto institutů nelze spatřovat v ochraně osobnostních práv pozůstalých. Předpokládá se totiž, že ačkoli jde o nezaviněný zásah do sféry pozůstalých, jde o zásah neoprávněný, a proto existuje společenská shoda či zájem jej přiměřeně odčinit. Lze tak učinit dílčí závěr, že byť je smyslem a účelem odškodnění smrti pozůstalého při pracovním úrazu a služebním úrazu dílem odškodnění ztráty sociálního statusu pozůstalého, je tím též odškodnění jeho újmy ryze nemajetkové, osobnostní (shodě též bod 23 usnesení ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 353/16). Původ těchto institutů je proto třeba spatřovat dílem v ochraně osobnostních práv podle čl. 10 odst. 2 Listiny a dílem v čl. 30 odst. 1 Listiny, podle kterého mají občané právo na přiměřeně hmotné zabezpečení při ztrátě živitele.

26. I při uplatňování takových nároků, určujících přístup k základním právům a svobodám, je proto třeba dbát mimo jiné na (další) ústavněprávní principy. Jedním z nich je rovnost, vyjádřená v čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny nebo čl. 14 Úmluvy. Ústavní soud se hlásí k interpretaci principu rovnosti ve smyslu rovnosti neakcesorické podle čl. 1 Listiny a rovnosti akcesorické podle čl. 3 odst. 1 Listiny. Neakcesorickou rovnost Ústavní soud chápe jako obecný zákaz diskriminace, tedy zásadu všeobecné rovnosti před zákonem, z níž plyne zákaz libovůle při rozlišování mezi subjekty v přístupu k právům a jejich ochraně. Akcesorická rovnost podle čl. 3 odst. 1 Listiny pak zakazuje diskriminaci v přístupu k jednotlivým základním právům a svobodám; je svým způsobem komplementární normou k principu neakcesorické (obecné) rovnosti, jejíž působnost je z podstaty věci širší (souhrnně viz bod 35 a násl. nálezu sp. zn. II. ÚS 2925/20).

27. Při hodnocení přijatelnosti rozdílného zacházení (a stanovení intenzity jeho ústavního přezkumu) je klíčový důvod tvrzeného odlišného zacházení, tedy určený rozlišovací znak, a dále konkrétní právo či statek, ve vztahu ke kterému je s dotyčným odlišně zacházeno. Při odlišném zacházení z tzv. podezřelých důvodů (*suspect classification*), respektive těch týkajících se osobních charakteristik jednotlivce majících úzký vztah k ochraně důstojnosti člověka, je třeba klást na zdůvodnění odlišného zacházení velmi přísné nároky, byť by se odlišné zacházení netýkalo jiného základního práva. Naopak bude-li důvodem odlišného zacházení (rozlišujícím znakem) kritérium běžně a nezbytně

používané v určité oblasti práva, byť by se odlišné zacházení dotýkalo jiného základního práva, bude intenzita ústavního přezkumu nižší [srov. body 99 až 102 nálezu ze dne 28. 6. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15 (N 121/81 SbNU 889; č. 271/2016 Sb.) či bod 51 nálezu ze dne 1. 10. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 5/19 (N 168/96 SbNU 144; č. 303/2019 Sb.)].

28. Jak přiléhavě uvedl Nejvyšší správní soud, při přezkumu, zda nedošlo k porušení práva na rovné zacházení z důvodu rozlišovacích kritérií užitých v právní úpravě, je třeba posoudit, zda 1. jde o srovnatelné jednotlivce nebo skupiny (respektive srovnatelnost jejich postavení); 2. je s nimi nakládáno odlišně a na základě jakého důvodu; 3. jde odlišné zacházení daným jednotlivcům nebo skupinám k tíži (uložením břemene nebo odepřením dobra); 4. je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tedy a) sleduje legitimní cíl a b) je přiměřené či alespoň rozumné [srov. za všechny body 58 a 59 nálezu ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 24/19 (N 214/103 SbNU 203; č. 7/2021 Sb.)].

29. Proto platí-li zároveň, že součástí ústavní ochrany soukromého a rodinného života (podle čl. 10 odst. 2 Listiny) je právo na přiměřeně vysoké finanční zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jehož výše musí dostatečně odrážet intenzitu zásahu do uvedených práv [srov. náleze ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 1586/09 (N 43/64 SbNU 491)], a že základním principem odškodňování újmy na osobnostních právech je posouzení všech okolností věci a přiznání co možná nejvíce srovnatelných částek za objektivně podobné újmy (srov. bod 40 nálezu sp. zn. I. ÚS 2844/14), pak se musí tato východiska uplatnit zásadně srovnatelně ve srovnatelných situacích. Tedy například jak u nároků na odčinění újmy na zdraví, tak na odčinění újmy ze smrti osoby blízké. Uvedené nároky totiž srovnatelně slouží k ochraně osobnostních práv, která je ústavně zaručena, a vyplývají z práva na život [srov. též bod 28 nálezu ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 1716/16 (N 151/82 SbNU 385) a body 35 a násl. nálezu ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 2149/17 (N 206/97 SbNU 206)]. Proto u nich odlišný výklad jejich předpokladů zásadně postrádá své opodstatnění (obdobně bod 24 nálezu ze dne 21. 2. 2023 sp. zn. I. ÚS 2370/22), které musí obstát z hlediska práva na rovné zacházení.

2. Aplikace obecných předpokladů na nyní posuzovanou věc

30. Jde-li proto o požadované odškodnění za duševní útrapy spojené se smrtí jejich otce, stěžovatelé se domáhali peněžité náhrady po vedlejším účastníkovi jako subjektu, u kterého zesnulý vykonával službu podle zákona č. 361/2003 Sb. Stěžovatelé netvrdí, že vedlejší účastník je za smrt jejich otce odpovědný na základě porušení své určité povinnosti (přestože v původně podané žalobě odkazovali na ustanovení občanského zákoníku o povinnosti druhého nahradit újmu způsobenou zaviněným porušením povinnosti). Ústavní soud považuje za odpovídající vůči vedlejšímu účastníkovi uplatnit primárně odpovědnost objektivní, a to podle zákona č. 361/2003 Sb. z titulu vzniku nehody při plnění povinností ze služebního poměru, tedy při služebním úrazu. V kontextu těchto konkrétních okolností je pak třeba posoudit námitku porušení principu rovnosti při odškodnění nároku stěžovatelů. Stěžovatelé totiž svoji pozici srovnávají s příznivější úpravou zaprvé u pozůstalých po zemřelých při pracovním úrazu, a zadruhé se situací, kdy k dopravní nehodě dojde mimo jakýkoli vztah týkající se závislé práce.

Srovnání odškodnění smrti osoby blízké při služebním úrazu a pracovním úrazu

31. Jde-li zaprvé o srovnání odškodnění smrti osoby blízké v pracovním poměru a služebním poměru, podle tehdejší právní úpravy platilo, že zatímco u služebního poměru podle § 109 zákona č. 361/2003 Sb. náleželo jednorázové odškodnění pozůstalému manželovi příslušníka, nezaopatřenému dítěti či rodiči pevně určenou částkou ve výši 200 000 Kč, respektive 100 000 Kč, u pracovního poměru podle § 378 zákoníku práce, ve znění účinném do 30. 9. 2015, náleželo totožnému okruhu osob odškodnění určené minimální částkou 240 000 Kč. Příslušníkům bezpečnostních sborů sice náleží též jednorázová dávka úmrtí podle § 164 zákona č. 361/2003 Sb., avšak stále zde platí určité „zastropování“, které odškodnění pracovního úrazu postrádá. U stěžovatele jako tzv. zaopatřeného dítěte však ani tehdejší pracovněprávní úprava neumožňovala jeho odškodnění. Zákoník práce ve svém § 271i teprve s účinností od 1. 1. 2021 stanoví, že odškodnění náleží jako pozůstalým manželovi nebo partnerovi, dítěti a rodiči zemřelého zaměstnance, respektive každé další blízké osobě, která pocítuje újmu zaměstnance jako sobě vlastní. U stěžovatele proto v nyní posuzované věci srovnání s pracovněprávní úpravou nepředstavuje spolehlivé vodítko pro vyšší či alespoň nějaké odškodnění. Přesto v obecné rovině platí, že u pracovního poměru jde o právní úpravu příznivější, protože umožňuje přiznat odškodnění ve větším rozsahu a volnou úvahou, plně v souladu s principy individualizace a plného odškodnění vymezenými shora sub 29.

32. Podle správních soudů rozdílné zacházení opodstatňuje, že příslušníci bezpečnostních sborů ve služebním poměru mají oproti zaměstnancům řadu výhod spojených s výkonem služby (sub 5), a proto nejde ani o srovnatelné situace. Podle Ústavního soudu však o srovnatelné situace naopak jde, protože rozhodné je zde kritérium újmy poškozeného; ta se odškodňuje. Je klíčové, jak ztrátu blízkého vnímá pozůstalý, protože ten je nositelem ústavně zaručeného práva na ochranu osobnosti, jehož porušení spojuje s požadavkem odškodnění. To rovněž představuje rozhodné kritérium jako právo či statek, ve vztahu ke kterému se s dotýčným odlišně zachází (sub 27).

33. Srovnatelnosti situací svědčí též srovnání služebního poměru a pracovního poměru z hlediska jejich společenské funkce; jakkoli je nutné respektovat legitimní zájem státu na zvláštní důvěru a oddanost příslušníků bezpečnostních sborů, i to, že ač jsou oba instituty upraveny jinými předpisy a vyskytuje se mezi nimi řada rozdílů (převážně „institucionálních“, více viz sub 38), slouží stejně osobám vstupujícím do služebního poměru či pracovního poměru k zajištění obživy prací. Ze společenského či funkčního hlediska jde o instituty srovnatelné. Sociální aspekt odškodnění smrti blízké osoby je přitom v této situaci obzvláště významný (viz shora). Z předpokladu, že ve služebním poměru se vykonává závislá práce jako v poměru pracovněprávním, ostatně vychází sám Nejvyšší správní soud (srov. bod 23 rozsudku ze dne 2. 12. 2020 č. j. 8 As 319/2018-59).

34. Nelze proto rozumně opodstatnit tvrzení, že pro pozůstalého je z hlediska jeho duševních útrap významné, v jakém právním vztahu zemřelý vykonával závislou práci a zda tento vztah vyplývá z práva soukromého či veřejného. Liší se samozřejmě rozsah újmy podle okolností u zemřelého a pozůstalých, například jejich věku, intenzity vztahů, okolností smrti a podobně. Avšak tvrzení, že se smrt blízkého prožívá méně intenzivně, protože je jeho „zaměstnavatel“ nositelem veřejné moci, je absurdní. Legitimní otázkou pak samozřejmě zůstává, zda a v jaké míře lze oprávněně tuto újmu odškodnit, tedy

v kontextu testu rovného zacházení vymezeného shora sub 28, zda je horší odškodňování újmy pozůstalých po blízké osobě zemřelé při služebním úrazu ve srovnání s pozůstalými po zemřelých při pracovním úrazu ospravedlnitelné.

35. Za rozlišující znak (důvod odlišného zacházení) zde Ústavní soud považuje charakteristiku právního vztahu, ve kterém se zemřelý blízký nacházel v souvislosti s výkonem závislé práce, tedy zda k úmrtí došlo při pracovním úrazu, nebo při služebním úrazu. Jde proto o kritérium běžně a nezbytně používané v určité oblasti právní regulace, což opodstatňuje nižší intenzitu ústavního přezkumu (sub 27). Uplatní se zde současně dodatečný důvod ke zdrženlivosti při hodnocení ospravedlnitelnosti odlišného zacházení vůči odškodňování úrazů spojených s výkonem závislé práce; jde o odpovědnost bez zavinění následku. Širší prostor ponechaný zákonodárci pro úvahu, v jakých situacích lze požadovat odškodnění po někom, kdo za újmu odpovídá bez přímé návaznosti na jeho zavinění, je oprávněný. Je to zřetelné tím spíše v nyní posuzované věci, kdy je zřejmým smyslem a účelem objektivní odpovědnosti za pracovní úraz či služební úraz dílem kompenzace ztráty sociálního statusu (sub 23 a 25). K sociálním otázkám se přitom Ústavní soud staví z povahy věci zdrženlivě [viz např. body 24 a násl. nálezu ze dne 17. 12. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 31/17 (N 212/97 SbNU 269; č. 30/2020 Sb.) či bod 26 nálezu ze dne 22. 6. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 93/20 (N 120/106 SbNU 300, č. 288/2021 Sb.)].

36. Jde-li pak o důvody ospravedlňující odlišné zacházení, z argumentace správních soudů lze dovodit zejména jiné benefity poskytované příslušníkům bezpečnostních sborů oproti zaměstnancům. Takový důvod však nelze akceptovat jako legitimní cíl nižšího odškodnění, a to již proto, že adresátem těchto výhod není přímo poškozený, tedy pozůstalý, který se služebního poměru neúčastní. Jak přitom Ústavní soud zdůraznil výše (sub 32), nyní posuzovanou věc je třeba zkoumat primárně optikou pozůstalého, protože se odškodňuje jeho újma. Benefity zaměstnance či příslušníka bezpečnostního sboru tak samy o sobě nemohou opodstatnit nižší odškodnění pro pozůstalého.

37. Takový argument je rovněž neudržitelný v jiných srovnatelných situacích; hypoteticky by bylo možné takto argumentovat i ve srovnání zaměstnanců vůči sobě navzájem. *Ad absurdum*; pozůstalým zaměstnancem, který například má více dovolené či vyšší mzdu, by oprávněně náleželo nižší odškodnění než pozůstalým po jiném zaměstnanci s nižšími zaměstnaneckými výhodami. Výpadek příjmů, který se zde mimo jiné (dílem) kompenzuje, je totiž u lépe ohodnoceného zaměstnance dokonce větší. Z hlediska odškodnění ztráty sociálního statusu zde nedává smysl pozůstalé po lépe ohodnocených zaměstnancích či příslušnících bezpečnostních sborů odškodňovat hůře. Výhody služebního poměru tak nejsou legitimním cílem k odlišnému odškodňování.

38. Za další důvod opodstatňující nižší odškodňování si lze představit charakter služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů jako zvláštní veřejnoprávní zaměstnanecký poměr. Povaha vztahu, kdy zaměstnanci státu vykonávají činnost v obecném zájmu nebo se podílí na výkonu veřejné moci, značí, že obecně existuje legitimní zájem státu vyžadovat od těchto osob zvláštní pouto důvěry a oddanosti. Nejvyšší správní soud zde zjevně vychází ze své judikatury, podle níž je služební poměr typický veřejnoprávní institut; věci z něj vyplývající jsou veřejnoprávní, odlišení od pracovního poměru je zjevné a jednoznačné, zaměstnavatel je zde nositel veřejné moci, existuje zde potřeba pevného začlenění „zaměstnance“ do organismu veřejné moci,

soudní ochrana práv z veřejnoprávního služebního poměru plynoucích bývá explicitně upravena v jiných procesních formách než u soukromoprávního poměru pracovního a možnost dovolat se práv z takového poměru plynoucích bývá omezena (viz „sbírkový“ rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 10. 2003 č. j. 6 As 29/2003-97).

39. Ovšem i podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva veřejnoprávní povaha těchto institutů neopravňuje veřejnou moc k nim z hlediska ústavně zaručených práv a svobod přistupovat bez dalšího odlišně. Klíčové zde bude hodnocení, zda se posuzovaná problematika skutečně dotýká výkonu veřejné moci nebo činnosti obecného zájmu či že se touto problematikou zpochybňuje uvedené zvláštní pouto (srov. § 47 a § 62 rozsudku ze dne 19. 4. 2007 ve věci *Vilho Eskelinen a další proti Finsku* č. 63235/00).

40. V nyní posuzované věci lze přitom stěžii opodstatnit závěr, že výše odškodnění se projevuje přímo v činnosti, kterou vykonává příslušník bezpečnostního sboru, nebo že by se mírou odškodnění pozůstalých ze služebního úrazu popíralo uvedené zvláštní pouto jednotlivce a státu. Mezi výší odškodnění a uvedenými kritérii neexistuje logická souvztažnost. Případně lze uvažovat tak, že nižší odškodnění naopak může představovat určitý odrazující účinek z hlediska důvěry a oddanosti. Za každé situace však platí, že konkrétně v této otázce rozlišování soukromoprávní či veřejnoprávní povahy právního vztahu s plným respektem k významu dělení práva na soukromé a veřejné nepředstavuje sebemeně relevantní kritérium. Požadavek na zvláštní pouto mezi státem a jednotlivcem ve služebním poměru proto sice je legitimním cílem, avšak zvolené prostředky nijak tento cíl nenaplnují, a proto není splněno kritérium přiměřenosti či rozumnosti.

41. Obdobně zde lze vyjít ze závěrů vyslovených Ústavním soudem v nálezu ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 1/19 (N 139/100 SbNU 523). Byť je služební poměr státně zaměstnaneckým vztahem, má institut náhrady újmy svůj původ v soukromoprávní úpravě, a je proto v zásadě možné na něho aplikovat poznatky právní teorie o odpovědnosti vyplývající ze soukromého práva. V nyní posuzované věci pak jde především o princip plné náhrady škody a posouzení všech okolností případu, typické pro náhradu újmy na osobnostních právech (viz shora sub 29). K takovým úvahám Ústavní soud vedl a vede princip bezrozpornosti a jednoty právního řádu jako celku. Zvláštnosti služebního poměru neumožňují bez dalšího omezit práva jejich příslušníků (viz bod 38 uvedeného nálezu). Samotné doktrinálně-právní odlišnosti mezi služebním poměrem a pracovním poměrem proto rozdílné odškodňování pozůstalých neopodstatní.

42. Za přílehavější cíl či důvod rozdílného přístupu k odškodňování se jeví povaha služby příslušníků bezpečnostních sborů. Protože ze své podstaty může jít o práci rizikovou, kdy se příslušníci bezpečnostních sborů při plnění svých povinností „v akci“ dostávají pravidelně do nebezpečných situací, jeví se rozumným tuto skutečnost reflektovat při odškodňování újmy. Jakkoli sice nelze opomíjet srovnatelnou intenzitu prožitků pozůstalých bez ohledu na (právní) okolnosti úmrtí osoby blízké, lze zde oprávněně zohlednit, že jde o odpovědnost objektivní. Od příslušníků bezpečnostních sborů i jejich blízkých lze totiž oprávněně očekávat jistou míru srozumění, že výkon služby představuje riziko, čímž se snižuje zájem na odškodnění újmy vzniklé bez zavinění jiného.

43. Avšak podle Nejvyššího soudu naopak platí, že zavraždění policisty ve službě představuje okolnost zpravidla zesilující intenzitu duševních útrap pozůstalých, a proto

opodstatňuje vyšší odškodnění (srov. rozsudek ze dne 29. 5. 2019 sp. zn. 25 Cdo 3111/2018). Tento předpoklad Ústavní soud nezpochybňuje. V uvedené věci však Nejvyšší soud rozhodoval o odškodnění pozůstalých z tzv. povinného ručení vozidla, kterým tehdejší pachatel policistu zavraždil. Přestože jde též o odpovědnost objektivní, existuje zde silný a legitimní zájem na rychlém a efektivním odškodňování obětí dopravních nehod (srov. směrnici Rady ze dne 24. 4. 1972 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontroly povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění). Odškodňují se zde též v podstatě nároky, které by bylo možné požadovat po škůdci z odpovědnosti za zaviněné úmrtí (viz dále sub 47).

44. Jinými slovy, nebezpečná povaha výkonu služby v bezpečnostních sborech může být legitimním argumentem snižujícím systémově či v konkrétní situaci intenzitu společenského konsensu na rozsahu odškodnění pozůstalých ze služebního úrazu, avšak současně opodstatní vyšší intenzitu duševních útrap pozůstalých, kterou lze zohlednit při hodnocení přiměřenosti odškodnění.

45. Tento argument se však neuplatní v nyní posuzované věci, kdy otec stěžovatelů zemřel při „běžné“ dopravní nehodě. Dopravní nehodu sice podle všeho zavinil řidič policejního vozidla (což si rovněž zasluhuje pozornost, viz dále) a došlo k ní při plnění služebních povinností, avšak nikoli „v akci“, například při pronásledování podezřelého vozidla. Okolnosti nyní posuzované věci podle všeho nejsou ničím výjimečným z hlediska nebezpečí typického pro výkon služby v bezpečnostních sborech. Smrt při dopravní nehodě může běžně nastat při výkonu mnoha profesí. Ani zde proto nelze z hlediska práva na rovné zacházení opodstatnit horší odškodnění újmy ze smrti blízkého.

46. V nyní posuzované věci proto neexistuje žádný ospravedlnitelný důvod pro rozdílné odškodnění újmy stěžovatelů jako pozůstalých po příslušníku bezpečnostních sborů, který zemřel při plnění služebních povinností při dopravní nehodě ve srovnání s pozůstalými po zaměstnanci v obdobné situaci. K řešení otázky, zda se tato nerovnost do právního postavení stěžovatelů konkrétně promítla, viz body níže.

Srovnání odškodnění smrti osoby blízké způsobené v důsledku dopravní nehody při služebním úrazu a mimo vztahy související s výkonem závislé práce

47. Jde-li dále o srovnání situace stěžovatelů a pozůstalých po zemřelém při dopravní nehodě mimo jakýkoli obdobný vztah, stěžovatelé zde přiléhavě odkazují na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 54/2021 (sub 10). Jeho logika nachází své opodstatnění i v nyní posuzované věci, protože ani zde neexistují žádné ospravedlnitelné důvody odškodňovat pozůstalé po příslušnících bezpečnostních sborů hůře než v jakémkoli jiném vztahu či mimo něj. Jde o situace srovnatelné, odškodňování zde je horší, protože při plnění z tzv. povinného ručení lze zásadně odškodnit podle ustanovení občanského zákoníku umožňujících plnou soudcovskou úvahu o rozsahu a výši náhrady (§ 6 odst. 2 zákona č. 168/1999 Sb.). To je zřetelné zvláště u stěžovatele, u nějž zde neplatí žádné formální omezení plynoucí z jeho postavení jako tzv. zaopatřeného dítěte. Ani zde nelze nalézt žádné legitimní důvody k omezení rozsahu odškodnění druhotných obětí. V nyní

posuzované věci není povaha služebního poměru sama o sobě důvodem opodstatňujícím rozdílný přístup a vyloučení zásad odškodňování osobnostních práv.

48. Podle Ústavního soudu proto uplatnění nároku na odškodnění duševní újmy ze smrti osoby blízké z tzv. povinného ručení u pojistitele vozidla, jímž byla způsobena újma, zde srovnatelně nebrání okolnost, že k újmě došlo při služební cestě přímého poškozeného, byla-li újma způsobena provozem dopravního prostředku, jehož provozovatelem byl bezpečnostní sbor jako jeho zaměstnavatel.

49. Protože pak Ústavní soud věc hodnotí v jejím celkovém kontextu, nezbyvá, než stěžovatele na uplatnění odpovědnosti z tzv. povinného ručení odkázat. S ohledem na zásadu zdrženlivosti a minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci Ústavní soud zohlednil, že neodůvodněné nerovnosti nižšího standardu odškodňování je ve specifické situaci stěžovatelů možné překlenout uplatněním jiné odpovědnosti, která slouží částečně ke srovnatelnému účelu; odškodnit újmu ze smrti blízkého.

50. Obdobné řešení ostatně Nejvyšší soud akceptoval již v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 3111/2018 (sub 43). Nejvyšší soud rovněž v obecné rovině akceptuje souběžné uplatnění více odpovědnostních titulů, dovoluje-li to povaha věci (srov. rozsudek sp. zn. 21 Cdo 710/2019). To značí, že řešení nastíněné v tomto rozhodnutí nepředstavuje judikaturní obrat a není ani nesystémové či doktrinálně neudržitelné. Též Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 připustil, že neumožňuje-li konkrétní právní úprava dostatečně kompenzovat nemajetkovou újmu na osobnostních právech, nelze vyloučit dodatečnou kompenzaci podle obecných ustanovení o náhradě nemajetkové újmy.

VI. Závěr

51. Přiměřenost odškodnění stěžovatelů je tak věcí případného dalšího řízení. Sami stěžovatelé tvrdí, že nárok na náhradu nemajetkové újmy, respektive pojistné plnění, uplatnili u pojišťovny, která ale zatím podle jejich tvrzení v ústavní stížnosti vůči nim neplnila. Věc však podle všeho dosud nebyla řešena u soudu. Právní řád tak poskytuje stěžovatelům možnost, jak eventuálně odčinit nemajetkovou újmu ze smrti jejich otce, a nerovnost založenou právní úpravou odškodnění podle zákona č. 361/2003 Sb. tedy lze překlenout. Proto přestože závěry napadených rozhodnutí odporují principu rovnosti v odškodňování újmy na osobnostních právech, jejich výroky z hlediska ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelů obstojí. Z téhož důvodu Ústavní soud neuvažoval o případném návrhu plénu na zrušení ustanovení téhož zákona pro rozpor s ústavním zákonem [§ 64 odst. 1 písm. c) a § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu].

52. Soud v případném řízení o nároku stěžovatelů na pojistné plnění z tzv. povinného ručení přihlédne k plnění, které bylo již poskytnuto od bezpečnostního sboru z odškodnění služebního úrazu (stěžovatel však neobdržel ničeho; není nezaopatřeným dítětem, a nesplňuje tak podmínky pro odškodnění podle § 109 zákona č. 361/2003 Sb. – sub bod 4 shora). Klíčové bude zhodnotit intenzitu újmy stěžovatelů, vyjasnit účel již poskytnutého plnění, a určit, zda již újma stěžovatelů byla přiměřeně odčiněna, popřípadě zda je třeba ji odčinit „dodatečně“ ještě dalším plněním. Soud též zohlední vzájemně proti

sobě stojící oprávněné zájmy všech dotčených subjektů, tedy včetně bezpečnostního sboru, viníka nehody či pojišťovny. Bude však ctít zejména princip plné náhrady újmy a ústavně zaručená práva stěžovatelů na ochranu jejich soukromého a rodinného života, která v nyní posuzované věci vystupují do popředí. Soud bude rovněž ctít závěr, že odpovědnost bezpečnostního sboru ze služebního poměru není jediným nárokem, který mohou stěžovatelé k odškodnění své újmy uplatnit. Ústavní soud však nepředjímá, jak civilní soud případně o dalších žalobních požadavcích stěžovatelů dále rozhodne.

53. K dalším praktickým aspektům Ústavní soud dodává, že dosud nehodnotí ani případné otázky běhu promlčecích lhůt. S ohledem na složitost posuzované problematiky a konkrétní okolnosti tohoto případu však lze eventuálně uvažovat i o posouzení potenciálních námitek promlčení v rozporu s dobrými mravy. Zajisté zde není místo pro žádné kategorické či předčasné závěry, avšak je třeba zdůraznit povinnost nalézt spravedlivé řešení každé věci s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem. Což se týká, znovu, všech aktérů dotčených vztahů. V úvahu nepřipadá ani eventuální uplatnění překážky věci rozhodnuté, protože původní žaloba stěžovatelů u civilních soudů směřovala vůči bezpečnostnímu sboru, nikoli pojišťovně z tzv. povinného ručení. Tehdejší posouzení jejich žalobních nároků jako pojistného plnění podle zákona č. 168/1999 Sb. proto nepřicházelo v úvahu.

54. Konečně přestože pro Ústavní soud byla v nyní posuzované věci rozhodná již neúčinná právní úprava, nemůže odhlédnout od současného zákonného nastavení odškodnění smrti z pracovních úrazů a služebních úrazů; zatímco u pracovního poměru se nyní může odškodnění domáhat v podstatě každá blízká osoba ve výši odrážející intenzitu její újmy (sub 31), u bezpečnostních sborů se nadále podle § 109 zákona č. 361/2003 Sb. uplatní předem daná částka, kterou nelze navýšit. Totéž ustanovení nadále omezuje odškodnění pouze na manžela, tzv. nezaopatřené dítě a rodiče žijícího ve společné domácnosti. Důvodová zpráva ani judikatura pro takový zásadní rozdíl neposkytují jakékoli vysvětlení. Posuzovaná věc pro Ústavní soud nepředstavuje náležitý podklad k důkladnému řešení případných nedostatků současné právní úpravy z hlediska ústavního principu rovnosti, avšak tento nález poslouží přinejmenším jako vodítko, s čím se bude třeba vypořádat. Ústavní soud proto vyzývá zákonodárce, aby zvážil, zda jsou zřetelné rozdíly v odškodňování zaměstnanců a příslušníků bezpečnostních sborů skutečně ospravedlnitelné. Není-li tomu tak, bude nezbytné eventuálně i zákon změnit. Ústavní soud však své případné stanovisko v příhodnější procesní situaci nepředjímá.

55. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Rozhodl tak bez přítomnosti účastníků a mimo ústní jednání, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 7. února 2024

Jan Wintr
předseda senátu